

Is het mogelijk anno 2024 de transitie naar een circulaire economie in de bouwsector juridisch vorm te geven?

Bij LeA Uitgevers verscheen eind augustus 2024 het boek 'De juridische transitie naar een circulaire economie in de bouwsector in België' van dr. Jonas Voorter. LeA Uitgevers interviewde Jonas Voorter naar aanleiding van deze publicatie.

Alle beleidsniveaus op globaal, Europees, nationaal en regionaal niveau erkennen dat het traditionele lineaire verloop van onze huidige economie moet worden omgebogen naar een circulair economisch model. Vooral de bouwsector moet in het kader van deze transitie de handschoen verder opnemen. Maar hoe geven we die transitie naar een circulaire economie in de bouwsector juridisch vorm? Is wetgeving altijd problematisch?

Dit boek doorloopt, onder andere aan de hand van een pionierscase in Vlaanderen (Kamp C – 't Centrum), verscheidene fasen van de circulaire waardeketen in de bouwwereld in België.

Onderweg worden verscheidene federale en regionale juridische kaders onder de loep genomen en geëvalueerd waarna, indien nodig, oplossingen naar voren worden geschoven om de juridische circulaire transitie een motor te laten vormen voor de verdere maatschappelijke circulaire transitie. De focus ligt op het bevorderen van samenwerking en het adequaat verdelen van risico's en verantwoordelijkheden.

De juridische transitie naar een circulaire economie in de bouwsector in België, augustus 2024,
ISBN 978-94-646-6236-8
een uitgave van LeA Publishers: www.lea-uitgevers.be/shop

Kunt u vooreerst de problematiek schetsen, dus de noodzaak om de huidige economie om te buigen naar een circulair economisch model?

De realiteit is dat het productie- en consumptieproces van vandaag een **lineair** verloop kent. Bedrijven ontginnen grondstoffen en materialen, gebruiken energie om er producten van te maken, verkopen het product aan een consument en de consument ontdoet zich van het product wanneer hij/zij het niet langer nodig heeft of het niet meer aan zijn/haar verwachtingen voldoet. Hoewel het besef groeit dat de aardse grondstoffen **eindig** zijn, blijft het verbruik ervan voortdurend stijgen en raken reserves (stilaan) uitgeput. De druk op het verbruik/gebruik van grondstoffen en de verdere **uitputting** van de natuurlijke reserves zal, bij een voortzetting van de lineaire economie, in de toekomst verder toenemen.

Maar daar houdt het verhaal niet op. Het huidige lineaire **take-make-waste**-systeem hecht ook weinig belang aan wat uiteindelijk met de afgedankte producten gebeurt. Er kan niet worden ontkend dat bedrijven, zelfs in het lineaire systeem, hebben geprobeerd om hun productieprocessen te optimaliseren en minder belastend te maken. Dergelijke optimalisaties zijn echter onvoldoende en zullen nooit afdoende zijn. De bouwsector draagt in dit hele verhaal een **grote verantwoordelijkheid** gezien de bouwsector een enorme verbruiker/gebruiker is van grondstoffen en daarnaast verantwoordelijk is voor een groot deel van de jaarlijks in België gegenereerde afvalberg.

Daarom dient er te worden gezocht naar **alternatieven** voor onze manier van bouwen en de manier waarop men in deze sector omgaat met grondstoffen en afvalstoffen. De **transitie naar een circulaire economie** is zo'n mogelijkheid waaraan verschillende academici maar ook diverse stakeholders uit de bouwsector de laatste jaren terecht de nodige aandacht hebben besteed.

De transitie naar een circulaire economie vormt ook een belangrijk speerpunt van de **Europese Green Deal** die op 11 december 2019 door de Europese Commissie werd aangekondigd. Deze transitie naar een circulaire economie zal ongetwijfeld tot verschillende **juridische vragen** leiden. Wetenschappelijke literatuur duidt het juridische onderdeel op verschillende plaatsen nadrukkelijk aan als een **te overwinnen barrière** om de transitie naar een circulaire economie mogelijk te maken.

Mijn onderzoek had dan ook de bedoeling om de rechtswetenschappelijke lacunes opvullen door met een **holistische blik** naar de juridische transitie naar een circulaire economie in de bouwsector in België te kijken.

Het was mijn bedoeling om 1) het concept 'circulaire economie' scherp te stellen, 2) nieuwe juridische wegen te verkennen die pertinent zijn voor een circulaire bouwsector en 3) het vandaag reeds verrichte en relevante onderzoek nadrukkelijker te linken aan de bouwsector.

Interessant, want zeer concreet: u bent uitgegaan van een echte casestudy, meer bepaald het door autonoom provinciebedrijf Kamp C ontwikkelde circulaire bedrijfsgebouw 't Centrum.

Inderdaad, de doelstelling van **Project 't Centrum** was het eerste **circulaire bedrijfsgebouw** van België te realiseren. De ontwikkeling en realisatie van het gebouw werd gezien als een leerproces waarna het gebouw dienst kan doen als katalysator en hotspot voor circulair bouwen in Vlaanderen en daarbuiten.

U kunt er gedetailleerd meer over lezen in mijn publicatie, maar we kunnen heel veel leren uit de Kamp C-casus. Zo blijkt ook uit de casestudy dat de **afbakening van het begrip 'circulaire economie'** een cruciale eerste stap was in het ontwerp en de voorbereiding van de opdracht. Hoe kan men immers een opdracht voor een circulair bedrijfsgebouw in de markt plaatsen als men als opdrachtgever niet weet wat men onder 'circulair'/'circulaire economie' dient te verstaan? Verder koos de **opdrachtgever** ervoor om een geïntegreerde DBME-opdracht (Design Build Maintain & Energy) als **bouworganisatievorm** te gebruiken met de concurrentiegerichtte dialoog als gunningsprocedure. Naast de keuze van de bouworganisatievorm en de gunningsprocedure heeft het projectteam van Kamp C ook aan de hand van specificaties, criteria en voorwaarden geprobeerd om een zo circulair mogelijke oplossing aangeboden te krijgen. Het team heeft daarin een aantal interessante keuzes gemaakt (bv. het opnemen van een vast budget).

U omschrijft in uw publicatie uitgebreid wat een circulaire economie nu juist is en stelt zich terecht de vraag of het bouwteammodel, dat in Nederland al goed ingeburgerd is, ook perfect in België kan gebruikt worden. Wat zijn uw conclusies?

Voor België duiken er hierbij verschillende vragen op. Zo zou het betrekken van de aannemer in de ontwerpfase in strijd kunnen zijn met de **Belgische architectenwetgeving**. De vraag stelde zich eveneens of het bouwteammodel bestaanbaar is met de wetgeving **overheidsopdrachten**. Het onderzoek toont aan dat beide wetgevende kaders – de architectenwetgeving en de wetgeving overheidsopdrachten – **geen onoverkomelijke obstakels** hoeven te vormen voor de implementatie van het **bouwteammodel** in België, al zal enige creativiteit op haar plaats zijn. Bovendien moet de rechtszekerheid in het kader van de architectenwetgeving worden vergroot zodat voor de verschillende actoren duidelijk wordt welke **verantwoordelijkheden** zij moeten toebedelen aan de architect en welke verantwoordelijkheden vrij zijn om bij de meest adequate actor te alloceren. Een wetgevend ingrijpen is daarvoor niet per se noodzakelijk.

Maar opgelet: op de vraag of het gebruik van een bouwteammodel ook zal leiden tot meer circulaire projecten, is het antwoord neen. In het kader van het bouwteam kan samenwerking worden versterkt en kunnen de bijkomende risico's die bij circulair bouwen horen, worden besproken en toebedeeld, maar het zal nog steeds de verantwoordelijkheid zijn van de opdrachtgever om te bepalen wat hij onder een circulaire economie verstaat, welke ambities hij daaromtrent heeft en hoe hij daarop wil inzetten.

Door de sterke rol die de opdrachtgever in het bouwteam opneemt, is het ook zijn taak om de **circulaire ambities** blijvend te handhaven tijdens het traject.

Kunt u wat meer informatie geven over uw centrale onderzoeksvraag, meer bepaald welk recht 'gewenst' is voor de transitie naar een circulaire economie (in de bouwsector), hoe u te werk bent gegaan en wat uiteindelijk uw conclusies zijn?

Om de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag in goede banen te leiden, werden vooreerst een aantal (sub)onderzoeksvragen geformuleerd.

Mijn onderzoek heeft getracht de (sub)onderzoeksvragen aan de hand van verschillende **onderzoeksmethoden** te beantwoorden:

1. In de eerste plaats is er sprake van een **beschrijvend onderzoek** dat de verschillende gekozen **regelgevende kaders** (bv. overheidsopdrachten en afval- en materialen) op een systematische manier weergeeft en specifieke begrippen en rechtsfiguren definieert en interpreteert.
2. Behalve aan het beschrijvend onderzoek, werd de gekozen wetgeving ook aan een **evaluerend onderzoek** onderworpen. Bij het onderzoek naar de verschillende wetgeving die ik wou onderzoeken, stootte ik op de algemene (rechts)beginselen uit het overheidsopdrachtenrecht, met name: het gelijkheidsbeginsel, het rechtszekerheidsbeginsel en het evenredigheidsbeginsel. In het kader van de onderzoeksfocus (samenwerking en de adequate verdeling van risico's en verantwoordelijkheden) zijn die beginselen erg pertinent. Worden de verschillende partijen gelijk behandeld bij de verdeling van risico's en verantwoordelijkheden? Is er rechtszekerheid bij de verschillende actoren in de circulaire waardeketen rond de risico's en verantwoordelijkheden die zij kunnen of moeten dragen? Gaat de wetgeving, opdrachtgever,... niet verder dan nodig om risico's en verantwoordelijkheden toe te schrijven aan een bepaalde partij?

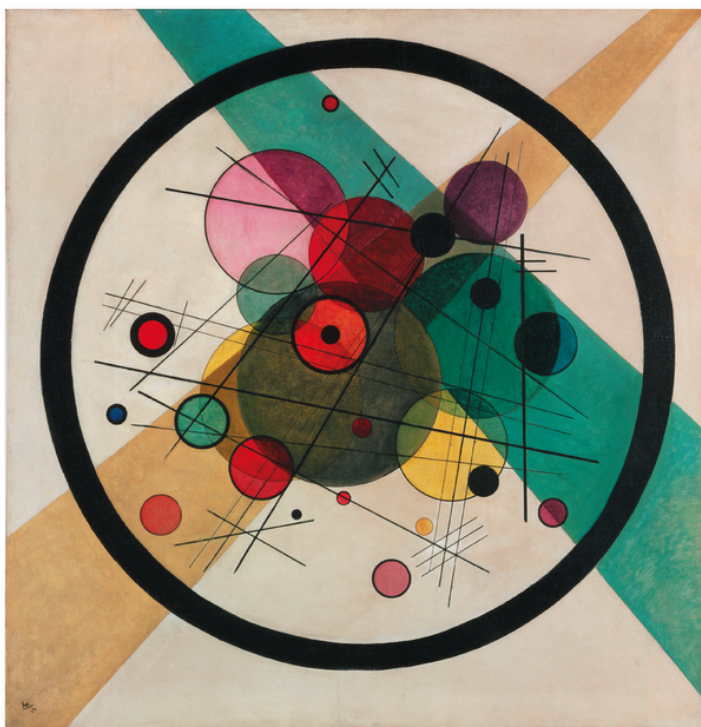
Mijn uiteindelijke **conclusies en aanbevelingen** heb ik in twee niveaus ingedeeld. Een **microniveau** waarin ik kort de verschillende specifieke resultaten bespreek die ik tijdens de analyse van de verschillende wetgevende kaders heb geboekt door de beantwoording van de verschillende **subonderzoeksvragen**, en een **macroniveau** waarin ik, op basis van de **verworven inzichten** uit het microniveau, **vijf overkoepelende aanbevelingen** doe om het algemene juridische kader voor de transitie naar een circulaire economie verder vorm te geven. De aanbevelingen richten zich, door de focus op het voorzien van adequate wettelijke kaders, vooral op het **beleid**, maar dat wil niet zeggen dat andere **bouwactoren** op hun lauweren kunnen rusten.

Juridisch valt er nog heel wat te zeggen over de transitie naar een circulaire economie in de bouwsector. Verschillende wetgevende kaders zijn in het kader van mijn onderzoek immers onderbelicht gebleven. Het **juridische** is bovendien maar één onderdeel van de maatschappelijke paradigmashift die deze transitie veronderstelt. Ook op **technisch, economisch en sociaal vlak** moet verder onderzoek worden gedaan om de omslag naar een circulaire economie te ondersteunen en verder te begeleiden. Het samenspel van al die elementen moet uiteindelijk ook een impact hebben op de **mentale shift** die zo belangrijk is voor de transitie naar een circulaire economie in de bouwsector en die, in mijn ogen, niet louter met juridische ingrepen kan worden bewerkstelligd.

Jonas Voorter

De juridische transitie naar een circulaire economie in de bouwsector in België

Zorgen dat de cirkel niet vierkant draait

LeA
UITGEVERS

De juridische transitie naar een circulaire economie in de
bouwsector in België, augustus 2024,
ISBN 978-94-646-6236-8
een uitgave van LeA Publishers: www.lea-uitgevers.be/shop